

BERVECH-i MÂLİKÂNE

(bk. MÂLİKÂNE).

BERZAH

(البرزخ)

Kelâm, tasavvuf ve İsrâkî felsefede değişik mânalarda kullanılan bir terim.

Sözlükte "iki şey arasındaki engel" mânasına gelen berzah kelimesi, eski bir coğrafî terim olarak "bir kara parçasının iki deniz arasında kalan dar kısmı (kıstak)" anlamında da kullanılmıştır. Dinî terim olarak ise ölümlü başlayıp yeniden diriltilmeye (ba's) kadar sürecek olan ara dönem, dünya ile âhiret arasındaki âlem ve kabir hayatı karşılığında kullanılır. Berzahın çoğulu olan *berâzih* ile oluşan *berâzihu'l-îmân* terkihi, meşhur vesvese hadisinde şek ve yakîn arasındaki mertebeleri ifade etmektedir (İbnü'l-Esîr, "berzah" md.). Berzah kelimesi Kur'an-ı Kerim'de üç yerde geçer. Bunlardan ikisinde (el-Furkân 25/53; er-Rahmân 55/19-20) Allah'ın yüce kudretinin bir delili olarak "tatlı ve tuzlu iki denizin birbirine karışmasını önleyen engel" anlamındadır (bk. BAHREYN). Diğerinde ise (el-Mü'minûn 23/99-100) insanların ölümlerinden yeniden diriltilemelerine kadar sürecek olan ara dönemi hatırlatacak şekilde kullanılmıştır. Söz konusu âyette, ölümlü yüz yüze gelen inançsızların pişmanlık duyarak hayatta iken yapmaya bir türlü yanaşmadıkları kuluk görevlerini yerine getirmek için dünyaya geri döndürülmeye isteyecekleri, ancak bunun asla gerçekleşmeyecek bir talep olduğu bildirilmekte, onların bu son günleriyle âhiretin fiilen vuku bulması arasında bir berzah (kabir) hayatının mevcut olduğu beyan edilmektedir.

Kelâm ilminde berzah terimi genellikle yukarıda işaret edilen dinî mânada alınmış ve ölümlü nasıl gerçekleşirse gerçekleşsin her insanın mutlaka bir berzah döneminden geçeceği kabul edilmiştir. Ancak bazı hadislerde mümin, kâfir yahut günahkâr olarak ölenlerin berzah döneminde karşılaşılabacakları durumlar vb. konularda açıklamalar yapılmakla birlikte bu nevi ayrıntılı bilgiler Kur'an-ı Kerim'de bulunmadığı için berzah döneminin mahiyeti ve kabir ahvaline dair meseleler itikadî mezhepler arasında bazı tartışmalara konu olmuştur (bk. KABİR).

Tasavvuf düşüncesinde genellikle, akıl ve duyuyla bilinebilen maddî âlem (âlem-i şehadet, âlem-i halk), bu yollarla

bilinemeyen mânevî âlem (âlem-i gayb, âlem-i emr) ve ikisi arasında köprü vazifesi gören berzah âlemi olmak üzere üç âlemin varlığı kabul edilir (bk. ÂLEM). Bazı tasavvufî yorumlara göre Kur'an-ı Kerim'de berzah kelimesinin yer aldığı âyetlerin ikisinde (el-Furkân 25/53; er-Rahmân 55/19-20) adı geçen "iki deniz" ile maddî ve mânevî âlem, bu ikisi arasında bulunduğu belirtilen "berzah" ile de "âlem-i berzah" kastedilmiştir. Yine aynı mahiyetteki bazı yorumlar berzahı, küçük kıyamet olan ölümden sonra insan ruhunun kıyamete kadar kalacağı ve onun dünyada iken işlediği her türlü fiilin mânevî karşılıklarından meydana gelen "misâlî beden" olarak değerlendirir. Bu misâlî beden kişinin gerçek mezarıdır. Ölen her insan dünyada işlediği amellere göre bu gerçek mezarda ya azap görür veya lezzetlere mazhar olur.

İsrâkî felsefede berzah, "sırf karanlık" (zulmet-i mahz) olduğu düşünülen cisimleri ve bedenleri ifade eder. Melekût âlemi de denilen nur ve ruh âleminin altındaki maddî ve karanlık âlem berzahıdır. Bütün cisimler ve unsurlar gibi güneş ve diğer yıldızlar da özünde karanlık cevherlerdir (el-cevâhirü'l-gâsika). Bu berzahların aslı cismiyet olup nur cismiyete ilâvedir ve ârızidir. Her berzah önünde karanlık olduğundan "berzah berzahı icat edemez" (Sühreverdi, s. 107-119). Çünkü berzah bizâtihi var değildir. Berzahlar var olabilmek için özünde karanlık olmayan "mücerred nur" a muhtaçtır ve onun tasarrufu altındadır (bk. NÜR). Ayrıca İsrâkî felsefede doğu "nurların doğduğu yer" (meşriku'l-envâr), batı ise "berzah âlemi" olarak telakki edilmiştir (bk. Corbin, s. 211-212).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "berzah" md.; İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, "berzah" md.; Kâşânî, *İstılâhâtü's-şüfiyye*, "berzah" md.; *Lisânü'l-Arab*, "brh" md.; *et-Ta'rifât*, "berzah" md.; Tehânevî, *Keşşâf*, "berzah" md.; Hakîm et-Tirmizî, *Hatmü'l-evliyâ*, s. 178-179, 186; İbnü'l-Arabî, *el-Fütûhât*, I, 56; II, 274; III, 62; IV, 244-245, 378, 407-410, 422-425; VII, 480; İbn Kesîr, *Tefsîr*, V, 487-488; Abdülkerîm el-Cîlî, *el-İnsânü'l-kâmil*, Kahire 1390/1970, II, 87-90; Sühreverdi, *Hikmetü'l-İsrâk* (nşr. H. Corbin, *Opera Metaphisicaet Mystica*, I, içinde), Tahran 1331 hş., s. 107-119, 131-133; Kutbüddîn-i Şîrâzî, *Şerhu Hikmeti'l-İsrâk*, Kum, ts., s. 461, 494, 523, 525, 529-532; H. Corbin, *İslâm Felsefesi Tarihi* (trc. Hüseyin Hatemi), İstanbul 1986, s. 208-214; Ahmed Avni Konuk, *Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi* (haz. Mustafa Tahrâlı — Selçuk Eraydın), İstanbul 1987, I, 75-76; B. Carra da Vaux, "Berzah", *İA*, II, 566; a.m.f., "Barzakh", *El*² (İng.), I, 1071-1072.

İSMAIL L. ÇAKAN
CÜNEYT GÖKÇE

BERZEİ

(البرزعی)

Ebü Osmân Saîd b. Amr
b. Ammâr el-Ezdi el-Berzeî
(ö. 292/905)

Hadis hâfızı ve münekkidi.

Azerbaycan'ın Berzea şehrinde doğdu. Hadis tahsili için pek çok seyahat yaptı ve Ebü Küreyb, Ahmed b. Furât, Amr b. Ali es-Sayrafi ve Bündâr gibi âlimlerden hadis öğrendi. Özellikle Ebü Zür'a er-Râzî'nin derslerine devam etti. Ayrıca İmam Müslim b. Haccâc ve İbn Vâre'den büyük ölçüde faydalandı. Kendisinden de Hafs b. Ömer el-Erdebîlî, Ahmed b. Tâhir el-Meyâneci, Hasan b. Ali b. Ay-yâş vb. rivayette bulundular. Hadis rivayetinde son derece titiz davranan Berzeî, *tâlip**'lerin hadisleri usulüne uygun olarak rivayet etmedikleri gerekçesiyle bir ara evine kapandı ve kimseye hadis rivayet etmemeye karar verdi; fakat muhaddisler hocası Muhammed b. Müslim b. Vâre'ye başvurarak Berzeî'yi bu kararından vazgeçirmesini istediler. Bunun üzerine Berzeî yeniden hadis rivayet etmeye başladı.

Berzeî'nin, hadis râvileri hakkındaki sorularına Ebü Zür'a ve Ebü Hâtîm'in verdiği cevapları ihtiva eden *eğ-Đu'afâ ve'l-kezzâbün ve'l-metrûkûn min aş-hâbi'l-hadis* adlı bir eseri Köprülü Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (nr. 40/3).

BİBLİYOGRAFYA :

Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 380-381; İbn Manzûr, *Muhtaşaru Târîhi Dimaşk*, IX, 344; Zehbî, *A'âmü'n-nübelâ*², XIV, 77-78; a.m.f., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 743-744; Süyûtî, *Tabağâtü'l-huffâz* (Lecne), s. 313; Sezgin, *GAS*, I, 163; Ramazan Şeşen v.dğr., *Fihrisü mahfûtâtü mektebeti Köprülü*, İstanbul 1406/1986, I, 43.

İSMAIL L. ÇAKAN

BERZENCİ

(البرزنجی)

Muhammed b. Abdiresûl b. Abdisseyyid
el-Hasenî el-Berzencî eş-Şehrezûrî
(ö. 1103/1691)

Şâfiî âlimi.

Berzenc asıllı olup 12 Rebîülevvel 1040 (19 Ekim 1630) tarihinde Şehrezûr'da doğdu. Hz. Hasan'ın soyundandır. İlk tahsilini babasından ve Molla Muhammed Şerîf el-Kürânî'den yaptı. Hemedan, Bağdat, Şam, Mardin, İstanbul, Halep ve Mısır'ı dolaşarak Muhammed el-Kevâkîb